

EDINOST

„EDINOST“
Izhaja po trikrat na teden v šestih izdankih ob torkih, četrtek in sobotah. Zjutranje izdanje izhaja ob 6. uri zjutraj, večerno pa ob 7. uri večer. — Obujno izdanje stane: za jeden mesec . f. — 30, izven Avstrije f. 1.40 za tri mesece . . . 2.60 . . . 4.— za pol leta . . . 5.— . . . 8.— za vsa leta . . . 10.— . . . 16.— Na naročbe brez priložne naročnine se ne jemlje ozir.
Posamične številke se dobivajo v prodajalnicah tobaka v Trstu po 2 nč., v Gorici po 3 nč. Sobotno večerno izdanje v Trstu 2 nč., v Gorici 4 nč.

Oglasi se računajo po tarifi v petitu; za naslove z debelimi črkami se plačuje prostor, kolikor obsega navadnih vrstic. Poslana osmrtnice in javnoizhvala, domači oglasi itd. se računajo po pogodbi.

Vsi dopisi naj se pošiljajo uredništvu: ulica Caserma št. 13. Vsako pismo mora biti frankovano, ker nefrankovana se ne sprejema. Rokopisi se ne vračajo.

Naročnino, reklamacije in oglase sprejema upravitelstvo ulica Caserma 13. Odprte reklamacije so prosto poštnine.

Glasilo slovenskega političnega društva za Primorsko.

„V edinosti je moč!“

Našim naročnikom.

Blizu se drugo poluleto, a mnogo častitih naših naročnikov je v zastanku z naročnino za prvo poluleto, da celó za leto 1893. Naročniki so naša edina zaslonba in ako oni ne vrše svoje dolžnosti točno, spravljajo naš list, ki ima valed prenosne, izvedene s početkom tega leta, velikanke troške, v nevarnost, da preneha izhajati. Prosimo toraj čestite svoje naročnike, ki so v zastanku, da prej ko mogoče dopošljejo podpisane upravništvu dolžno naročnino. Zajedno opozarjamo vse one, katerim zapade naročnina s prvim julijem t. l., da isto pravočasno ponovno. Onim, ki ne dopošljejo zastale naročnine iz tega in iz 1893. leta do prvega julija t. l., bomo primorani brez obzira ustaviti list ter predati jih odvjetniku. Da bode pa vsak znal, koliko dolguje, priložimo prihodnje dni listke s naznačenim zastankom, nastalim do 1. julija t. l. Nadejamo se, da nas rodoljubnost in razsodnost naših naročnikov ne bode prišla do neželjnih nam korakov.

UPRAVNIŠTVO „EDINOSTI.“

Naše poljedelske razmere.

Govor posl. dra. Laginje v seji poslanske zbornice dne 17. maja 1894. pri razpravi o proračunu ministerstva za poljedelstvo.

(Dolge.)

V prvi vrsti naj bi se torej bavili z vprašanjem, ali naj bi se eventualno prepuščali takozvani državni gospodari, v katerih leže, ozir jemaje kolikor se le da na prebivalstvo, ki se živi od lesnih izdelkov. Ako je dobro posamičnim delom, je dobro tudi skupnosti.

Državna uprava gozdov vpliva, po mojem mnenju, neugodno še v nekem drugem oziru na koristi prebivalstva, kjer imajo obdane in sadružne gozdove.

Polteva se namreč primerno, da država kot upravitelj pokrije lahko primankljaj pri jednom gozdu iz pridelkov pri kakem drugem, in da ista ne le iz javnih klimatičnih osirov, ki ne dopuščajo večjega iskoriščenja, tudi sato lahko jako skrajno gospodari, ker se eventualni primankljaj lahko pokrije iz drugih državnih dohodkov. Pri občinah in sadružah in čisto tudi pri zasebnikih, katerih dohodki po naravi stvari čisto izvirajo izključno le iz gozdnega posestva, stoji stvar drugače. Kdor ima samo jeden gozd, ta mora živeti iz dohodkov tega jedinega gozda, tembolj, ker finančni minister dovoljuje sredstva za gospodarstvo pač svojemu tovarišu za poljedelstvo stroko, nikakor pa ne občinam in posamičnikom.

Vprašanje obdelovanja in upravljanja, torej oklepanja na gotove teorije, in marsikaj aličnega, mora se veliko milostneje presojati s osirom na obdane, sadružne in zasebne gozdove. In povsodi tam, kjer si stojita na-

proti vprašanji o ekzistenciji sedanjega človeškega rodu in vzgojevanju uzornih gozdov, morali bi se vsakako bolj ozirati na prvo nego na drugo.

Kajti, gospoda moja, imamo države, katere so srede tudi brez velikanek gozdov in tudi brez uzorno urejenih gozdnih uprav; ali takih srečnih držav, kjer nedostaje prebivalstvu potrebnega živeža, kjer je prebivalstvo nezadovoljno, nimamo prav gotovo.

Sedaj mi je preiti k močnejemu naslovu orednih izdatkov, h konjereji.

Čisti izdatki za to znašajo po odbitku vseh stroškov za pokritje 1.9 milijonov goldinarjev nasproti skupnim izdatkom centrale v znesku 4.5 milijonov goldinarjev.

Is tega razvidite, gospoda moja, da konjerejstvo samo pobere 38 odstotkov vseh izdatkov centrale. Ne da se tajiti, da ne bi bil tudi ta del kulturnih agend velike koristi za prebivalstvo.

Ali da za gospodarske zavode, za vsa deželno kulturo v pravem pomenu besede, za vse druge stroke živinoreje, za vsa centralno upravo, za izobraževanje mladine v poljedelstvu, z eno besedo: za vse druge ministerstvu za poljedelstvo pristojne agende ostaja le 62 odstotkov vseh, itak nezadostnih sredstev, to je krivično in ni nikakor v zdravem, razmerju ter mora neugodno vplivati na poljedelstvo kakor se tudi v resnici dogaja; to me dovaja do sklepa, da naše ministerstvo za poljedelstvo pod naslovom „konjereja“ v prvi vrsti izbornu služi vojni upravi na račun pravega poljedelstva. (Prav res!)

Temu v dokaz si dovoljujem, gospoda moja, nekoliko navajati iz vladne predloge same. Oglejte si le nekatere stranice, in na strani 28 najdete nastopno: med organi, kojim je poverjena v skrb žrebnarica v Stadlu so: 1 polkovnik, 2 nadporočnika, šteto stražmeštrov, korporalov, poddesetnikov in vojakov; tako gre dalje do Ober-Wirkova, torej sami častniki in vojniki pri različnih državnih žrebnaricah.

Oglejmo si sedaj, kako stoji z oskrbovanjem državnih žrebcev. Tu vidim — resnično neverjetne stvari. Ne da računam plače za omenjeno osebo in za hlapce, ne da računam amortizacijo glevnice, naloženo v poslopjih in vsakodobna popravila, računam le stroške za krmo in tu vidim nastopno:

Sami stroški za krmo znašajo:

1 žrebnarica v Ober-Wirkovu	183.20 gold.
1 „ v Drohovichah	185.87 „
1 „ v Klosterbrucku	260.59 „
1 „ v Piesku	235.30 „
1 „ v Gradcu	251.60 „
1 „ v Stadlu	264.95 „

na leto za jednega državnega žrebca. Povprečno znašajo stroški za krmo za jednega državnega žrebca 230 glđ. 14 nč. na leto. (Čujte!) In vseh skupaj je 2082 glav!

iz Brdovec, Petru Bederliću iz Otoka in Martinu Filipčiču iz Pušča, da se brez strehe in zavetišča lačni, bosi potikajo po svetu?

— Sem, zakriči Ferko, plane kvišku in udari s pestjo ob mizo; sem tudi stotinam drugih kmetov zaplenil vse, ker so bili uporniki, ker so pomagali Heningoviči.

— Morda je bila tudi udova Marušička, katera s otroci umira od gladi, upornica? Mar niso, povejte dalje, vaši služabniki s sokirami razbili in do zadnje kapljice izpraznili vse kmetake kleti? Ali kaj pravim? Vi ste tudi milostni; kadar potrebujete krvavih grošev, lov vaši ljudje bomo kmete po cesti, ter jih puščate samo v Zagreb, da si za ime Božje od meščanov izposodijo novce, da se vam odkupijo. Pojdite moj zagrebški meščane, omenite jim Sosedgrad in vsaka krščena duša bo zatrepetala. Jaz ne morem, jaz ne smem molčati. Sedaj, ko bi ljudje imeli delati na

Gospoda moja! Ako pri nas na deželi prvokrat stopite v kmetako hišo, pokaže vam vrla gospodinja na svojo hčerko rekoč: Ta je skrb matere, oče pa pokaže na svojega dečka z opombo: In tega vzgojimo ako Bog da, za našega cesarja.

Kaj da država za hrano temu bodočemu vojaku? Ničesar.

Katoliško-konservativna stranka se hvali, da je ministerstvo poljedelstva v nje rokah. No, če je tako, gospoda moja, ali oskrbuje država 2082 krščansko-katoliških mladeničev, da se izobražijo v poljedelstvu? Ne! Ali potrosi za bodoče branitelje domovine toliko, kolikor za krmo žrebcev? Ne! Ali so državni stroški za jednega vaškega kapelana primerni onim? Ne! kajti stalne plače dobiva komaj toliko, kolikor znašajo obresti od glavnice, porabljen v letih šolanja; in ta borna plača mora mu služiti ne le za telesno, ampak tudi za duševno brano, za nadaljno izobraževanje, za vpoditok, dá, celó za dobrodelne namene.

Sedaj razumem, zakaj je pri razdelovanju ministerstev ta velika pridobitev pripala ravno konservativni stranki. Zato, gospoda moja, da v svoji zadovoljnosti molči o tem, na čemer bi se morala zgražati s telesom in dušo. Krivični liberalizem nima seveda nič proti temu, „da pri državnih izdatkih veliko bolje izhaja konj za dirkanje, nego pa šolajoči se mladenič, kakor bodoči borilec za cesarja in državo, kakor borno plačani duhovnik“.

Krivi liberalizem je vse omejil na mero zlatega teleta in je krono božjega stvarstva postavil pod ceno dobro rejonoga žrebca. Zato imajo, gospoda moja, konservativne stranke zadoščenje, da vendar pripada jedno ministerstvo izključno le njim, in oni puščajo, da pripada njim, da stvari gredo tako naprej.

Ali nepatentovani katoliki, narodi avstrijski se zgražajo na tem in zahtevajo, da imenujemo otroka po njega pravem imenu. Mi, gospoda moja, nimamo še ministerstva za poljedelstvo; to, kar se imenuje tako, je v resnici le uprava državnih gozdov in rudarstva, in oddelek konjereje vojnega ministerstva. (Tako je!)

Jedno in drugo se mora izločiti iz te stranke, in potem sprevidite, kako smešno mali so državni izdatki za pravo poljedelstvo, in zahtevali bodete, gospoda moja, da naj ministerstvo za poljedelstvo popolnoma odgovarja temu imenu, da pri skupnih državnih izdatkih 619 milijonov goldinarjev vendar nekoliko več potrosi za pravo poljedelstvo, nego sedanji borni znesek 35 milijonov goldinarjev. (Dalje prih.)

Politiške vesti.

Ponemčevanje je vrhovni cilj našim ljubeznjivim in pravicoljubnim Nemcem. V dosego tega cilja morala bi se še ponižno

kraljevem polji, gonite jih v Farno, da vam na pogorišči zapaljene kmetske kočje gradé nov gospodski dvor; zemlja stoji pusta, vasi so prazne, narod oplenjen, pa nima, kar bi moral dati kralju. Pojdite moj narod v vasi pa poslušajte, kaj govoré na vasa usta. To vré, to kipi, da me je strah večje strahote. Zato prihajam semkaj, kajti jaz, upravitelj kraljevske komore, ne smem trpeti, da se kratijo kralju dohodki, da se pustoši kraljeva zemlja, da se na smrt trpinčijo kraljevi ljudje. In ako bo iz tega zlo, odgovornost zato pada na vašo glavo.

— Ferko, Ferko! Ti to poslušaj, ti molčiš? zahrešči blede Jelena.

Za te, a govora se je tresel Tahi kakor šiba. Ko Grdak neha govoriti, zatise nasilnik zoba v spodnjo ustnico, dene roke v žep in stopi tik pred upravitelja, rekoč mirno:

(Dalje prih.)

umakniti v kot napredek in kultura. Kaj de to, če ostanejo avstrijski Slovani vse svoje dni v duševni temini! Samo da postanejo Nemci, pa bode vse dobro na svetu. Ponemčevalna ideja zahteva, da za Slovane ne sme veljati poglavitno in po vsem naobraznem svetu priznana načela: pouk v materinem jeziku — in ker so se naši Nemci postavili v nasprotje s tem načelom, izgubili so pravico nazivati se širitelje kulture. Našim nemškim srditežem ne veljajo — kolikor se dostaje Slovanov — ni kulturna in pedagoška načela, ni zakoni, ni človekoljubje — svoji velikonemški ideji so žrtvovali — vse. Taki so — in da so res taki, potrdil nam je vnovič neki Carneri v listu „N. Fr. Presse“, a to na toli ciniden način, da mora razvneti vsacega pravicoljubnega človeka. Čujte, kaj in kako piše ta mož: „Gotovo je to barbarsko, ako bi hoteli pošiljati v nemški gimnazij otroka, ki ne ume nemški. Toda proti temu imamo samo jedno naravno sredstvo: otrok naj se popred priuči nemščini, in to naj mu omogoči ljudska šola.“ — Lepe pojme ima ta mož o nalogi ljudske šole! Mi reveži smo vedno mislili, da je namen ljudski šoli ta, da širi izobraženje med ljudstvom in da poda ljudstvu vsaj toliko znanja, kolikor ga neobhodno potrebuje v raznih strokah javnega življenja. Nemški srditež nas je poučil drugače: ljudska šola pripravljaj otroke za velikonemško idejo, in nič ne de, če se tudi pri tem ne priuči ni čitanju, ni pisanju, ni računanju, ni pametnemu gospodarstvu. Prav ima mož: taki nazori so res barbarski, taka načela so res barbarska. Germanizatorji, kolikor vas je širom sveta: dobro vas je označil g. Carneri, pritisnivi vam na čelo znak — barbarstva!

Izjemno stanje in narodopisna razstava v Pragi. To dni so bili odposlanci osnovnega odbora za etnografsko razstavo v Pragi v letu 1895. pri namestniku grofu Thunu. Isti se je baje izjavil, da se izjemno naredbe v Pragi razvoljavijo še v tem letu. Kar se dostaje razstave same, ne bodo smeli pozdravljati goste iz dežel krone av. Vavla in druge slovenske goste ni na kolodvoru, ni v rastavi, ni v „Mčitanski besedi“. V razstavi bodo prepovedani vsakoršni pojavi, zlasti pa pevanje. Ako bi se pa vendar prigodili taki pojavi, zapre se razstava brez odloga.

Cerkveno-politiška prenosova na Ogrskem. Dne 23. t. m. je razpravljala takozvana „narodna stranka“, katero vodi opozicijski grof Apponyi o cerkveno-politiški prenosovi. Menonja so pa menda bila tako različna, da niso prišli do nikakega sklepa. Pač pa je naglašal grof Gabrijel Bethlen, da cerkveno-politiško predlogo niso bile nikdar podlaga obstanku narodne stranke. Glavni pogrešek politike sedanje vlade, da je ta, da je jednostranski silila javno menenje v smer cerkveno političkih vprašanj ter da je pri tem zanemarila vsa druga vprašanja. — Po domače rečeno, je grof Bethlen hotel povedati, kar je itak javna tajnost, namreč: da pravo javno menenje ni nikdar zahtevalo cerkveno-politiških prenosov, ampak da je vlada Wekerleja tu vprašanja so silo pritirala na dnevni red, da si na tak način pridobi skrajno opozicijo. Prejane ministerstvo Wekerle je bilo namreč že pisalo na svojo posebno pisčalko in življenja dnevi so mu bili šteti, ker ni imelo večine na svoji strani. V tej stiski se je obrnilo do arditih Kokutovcev; ministerstvo, imenovano od Njegovega Velikanstva cesarja in kralja, zvezalo se je z nasprotniki dinastije, iskalo je pomoči pri onem, medtem umrlem možu, kateri je raje obrnil hrbet svoji domovini za večno, nego da bi bil upognil svoj tilnik pred premilostnim vladarjem, onim vladarjem, ki je — premalo bi

PODLISTEK.

78

Kmetaki upor.

Gledovinska povest iz najstarejšega veka.

— Spisal August Šenoa. Preložil L. P. Planinski. —

— Res je, ker so moji robovi.

— Vi ste si priavojili nasilno od kmetov vse miline ob Krapini in kratite kralju vsakoršne dohodke.

— Res je.

— Vi preganjate kmete s domovij in zemljišč, grabite jim vinograde, polja, živino, kakor da je to vaše. Kar je boljšega, obdržite zase, a kar je slabšega, dajate svojim malovrednim služabnikom, posebno kastelanu Ivanu Loliću. Mar niste do srajce oplanili Mato Belinića izpod Sosega, da hodi siromak s beraško palico od vasi do vasi? Mar niste pograbilili vse posestvo do zadnje mrve kmetom Vojvodi, Majeliću, Ivanu Čačkoviću

